



UvA-DARE (Digital Academic Repository)

NJ 2018/314

Dommering, E.J.

Publication date

2018

Document Version

Final published version

Published in

Nederlandse Jurisprudentie

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Dommering, E. J. (2018). NJ 2018/314. 314. Case note on: HvJ EU, 20/12/17, ECLI:EU:C:2017:994 *Nederlandse Jurisprudentie*, 2018(35/36), 4787-4795.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

NJ 2018/314

HOF VAN JUSTITIE VAN DE EUROPESE UNIE

20 december 2017, nr. C-434/16

(M. Ilešič, A. Rosas, C. Toader, A. Prechal, E. Jarašiūnas; A-G J. Kokott)
m.nt. E.J. Dommering

Art. 2 onder a), art. 12 onder a) en b) Privacyrichtlijn 1995

RvdW 2018/357

ECLI:EU:C:2017:994

Verzoek om een prejudiciële beslissing ingediend door de Supreme Court (hoogste rechterlijke instantie, Ierland) bij beslissing van 29 juli 2016.**Bescherming van natuurlijke personen in verband met de verwerking van persoonsgegevens. Begrip 'persoonsgegevens'. Schriftelijke antwoorden van de kandidaat op een beroepsexamen. Opmerkingen van de examiner bij die antwoorden. Omvang van het recht op toegang en op rectificatie van de betrokkene.***Art. 2 onder a) Richtlijn 95/46/EG van het Europees Parlement en de Raad van 24 oktober 1995 betreffende de bescherming van natuurlijke personen in verband met de verwerking van persoonsgegevens en betreffende het vrije verkeer van die gegevens, moet aldus worden uitgelegd dat, in omstandigheden als die van het hoofdgeding, de door de kandidaat geformuleerde schriftelijke antwoorden op een beroepsexamen en de eventuele opmerkingen van de examiner bij deze antwoorden, persoonsgegevens in de zin van die bepaling zijn.*

Peter Nowak

tegen

Data Protection Commissioner

Hof van Justitie EU:*Arrest*

1 Het verzoek om een prejudiciële beslissing betreft de uitlegging van richtlijn 95/46/EG van het Europees Parlement en de Raad van 24 oktober 1995 betreffende de bescherming van natuurlijke personen in verband met de verwerking van persoonsgegevens en betreffende het vrije verkeer van die gegevens (PB 1995, L 281, blz. 31).

2 Dit verzoek is ingediend in het kader van een geding tussen Peter Nowak en de Data Protection Commissioner (Ierse toezichthouder voor de gegevensbescherming; hierna: 'DPC') over de weigering van deze laatste om Nowak toegang te geven tot een verbeterde kopie van een examen waaraan hij had deelgenomen, op grond dat de daarin vervatte gegevens geen persoonsgegevens vormen.

Toepasselijke bepalingen

Unierecht

Richtlijn 95/46

3 Richtlijn 95/46, die volgens artikel 1 van deze richtlijn, wat de verwerking van persoonsgegevens betreft, strekt tot bescherming van de fundamentele rechten en vrijheden van natuurlijke personen, inzonderheid van het recht op persoonlijke levenssfeer, evenals tot opheffing van de belemmeringen voor het vrije verkeer van die gegevens, presteert in de overwegingen 25, 26 en 41 ervan:

“(25) Overwegende dat de beginselen van de bescherming enerzijds tot uiting moeten komen in de verplichtingen die aan de personen, overheidsinstanties, ondernemingen of andere lichamen die de verwerkingen uitvoeren, worden opgelegd, verplichtingen die met name betrekking hebben op de kwaliteit van de gegevens, de technische beveiliging, de aanmelding bij de toezichthoudende autoriteit en de omstandigheden waarin de verwerking kan worden uitgevoerd, en anderzijds in het feit dat aan personen wier gegevens het voorwerp van verwerkingen zijn, het recht wordt verleend om daarvan in kennis te worden gesteld, tot die gegevens toegang te krijgen, de rectificatie ervan te verlangen en zelfs om zich in bepaalde omstandigheden tegen verwerking te verzetten;

(26) Overwegende dat de beschermingsbeginselen moeten gelden voor elk gegeven betreffende een geïdentificeerde of identificeerbare persoon; dat, om te bepalen of een persoon identificeerbaar is, moet worden gekeken naar alle middelen waarvan mag worden aangenomen dat zij redelijkerwijs door degene die voor de verwerking verantwoordelijk is dan wel door enig ander persoon in te zetten zijn om genoemde persoon te identificeren; dat de beschermingsbeginselen niet van toepassing zijn op gegevens die op zodanige wijze anoniem zijn gemaakt dat de persoon waarop ze betrekking hebben niet meer identificeerbaar is; [...]

[...]

(41) Overwegende dat een ieder over het recht moet kunnen beschikken toegang te verkrijgen tot de gegevens die het voorwerp van een verwerking vormen en hemzelf betreffen, zodat hij zich van de juistheid en de rechtmatigheid van de verwerking ervan kan vergewissen; [...].”

4 Het begrip 'persoonsgegevens' wordt in artikel 2, onder a), van deze richtlijn gedefinieerd als volgt:

“iedere informatie betreffende een geïdentificeerde of identificeerbare natuurlijke persoon, hierna 'betrokkene' te noemen; als identificeerbaar wordt beschouwd een persoon die direct of indirect kan worden geïdentificeerd, met name aan de hand van een identificatienummer of van een of meer specifieke elementen die kenmerkend zijn voor zijn of haar fysieke, fysiologische, psychische, economische, culturele of sociale identiteit.”

5 Artikel 6 van die richtlijn, dat tot afdeling I, 'Beginselen betreffende de kwaliteit van de gegevens' van hoofdstuk II behoort, luidt als volgt:

"1. De lidstaten bepalen dat de persoonsgegevens:

a) eerlijk en rechtmatig moeten worden verwerkt;

b) voor welbepaalde, uitdrukkelijk omschreven en gerechtvaardigde doeleinden moeten worden verkregen en vervolgens niet worden verwerkt op een wijze die onverenigbaar is met die doeleinden. Verdere verwerking van de gegevens voor historische, statistische of wetenschappelijke doeleinden wordt niet als onverenigbaar beschouwd, mits de lidstaten passende garanties bieden;

c) toereikend, ter zake dienend en niet bovenmatig moeten zijn, uitgaande van de doeleinden waarvoor zij worden verzameld of waarvoor zij vervolgens worden verwerkt;

d) nauwkeurig dienen te zijn en, zo nodig, dienen te worden bijgewerkt; alle redelijke maatregelen dienen te worden getroffen om de gegevens die, uitgaande van de doeleinden waarvoor zij worden verzameld of waarvoor zij vervolgens worden verwerkt, onnauwkeurig of onvolledig zijn, uit te wissen of te corrigeren;

e) in een vorm die het mogelijk maakt de betrokkenen te identificeren, niet langer mogen worden bewaard dan voor de verwezenlijking van de doeleinden waarvoor zij worden verzameld of vervolgens worden verwerkt, noodzakelijk is. De lidstaten voorzien in passende waarborgen voor persoonsgegevens die langer dan hierboven bepaald voor historische, statistische of wetenschappelijke doeleinden worden bewaard.

2. Op de voor de verwerking verantwoordelijke rust de plicht om voor de naleving van het bepaalde in lid 1 zorg te dragen."

6 Artikel 7 van richtlijn 95/46, dat tot afdeling II, 'Beginselen betreffende de toelaatbaarheid van gegevensverwerking' van hoofdstuk II behoort, bepaalt:

"De lidstaten bepalen dat de verwerking van persoonsgegevens slechts mag geschieden indien:

a) de betrokkene daarvoor zijn ondubbelzinnige toestemming heeft verleend, of [...]

c) de verwerking noodzakelijk is om een wettelijke verplichting na te komen waaraan de voor de verwerking verantwoordelijke onderworpen is, of [...]

e) de verwerking noodzakelijk is voor de vervulling van een taak van algemeen belang of die deel uitmaakt van de uitoefening van het openbaar gezag die aan de voor de verwerking verantwoordelijke of de derde aan wie de gegevens worden verstrekt, drager is opgedragen, of

f) de verwerking noodzakelijk is voor de behartiging van het gerechtvaardigde belang van de voor de verwerking verantwoordelijke of

van de derde(n) aan wie de gegevens worden verstrekt, mits het belang of de fundamentele rechten en vrijheden van de betrokkene die aanspraak maakt op bescherming uit hoofde van artikel 1, lid 1, van deze richtlijn, niet prevaleren."

7 Artikel 12 van die richtlijn, met als opschrift 'Recht van toegang', luidt als volgt:

"De lidstaten waarborgen elke betrokkene het recht van de voor de verwerking verantwoordelijke te verkrijgen:

a) vrijelijk en zonder beperking, met redelijke tussenpozen en zonder bovenmatige vertraging of kosten:

– uitsluitel omtrent het al dan niet bestaan van verwerkingen van hem betreffende gegevens, alsmede ten minste informatie over de doeleinden van deze verwerkingen, de categorieën gegevens waarop deze verwerkingen betrekking hebben en de ontvangers of categorieën ontvangers aan wie de gegevens worden verstrekt;

– verstrekking, in begrijpelijke vorm, van de gegevens die zijn verwerkt, alsmede de beschikbare informatie over de oorsprong van de gegevens;

[...]

b) naar gelang van het geval, de rectificatie, de uitwissing of de afscherming van de gegevens waarvan de verwerking niet overeenstemt met de bepalingen van deze richtlijn, met name op grond van het onvolledige of onjuiste karakter van de gegevens;

c) kennisgeving aan derden aan wie de gegevens zijn verstrekt, van elke rectificatie, uitwissing of afscherming, uitgevoerd overeenkomstig punt b), tenzij zulks onmogelijk blijkt of onevenredig veel moeite kost."

8 Artikel 13 van voornoemde richtlijn, met als opschrift 'Uitzonderingen en beperkingen', bepaalt:

"1. De lidstaten kunnen wettelijke maatregelen treffen ter beperking van de reikwijdte van de in artikel 6, lid 1, artikel 10, artikel 11, lid 1, artikel 12 en artikel 21 bedoelde rechten en plichten indien dit noodzakelijk is ter vrijwaring van: [...]

g) de bescherming van de betrokkene of van de rechten en vrijheden van anderen.

[...]"

9 Artikel 14 van richtlijn 95/46, met als opschrift 'Recht van verzet van de betrokkene', bepaalt:

"De lidstaten kennen de betrokkene het recht toe:

a) zich ten minste in de gevallen, bedoeld in artikel 7, onder e) en f), te allen tijde om zwaarwegende en gerechtvaardigde redenen die verband houden met zijn bijzondere situatie ertegen te verzetten dat hem betreffende gegevens het voorwerp van een verwerking vormen, behoudens andersluidende bepalingen in de nationale wetgeving. In geval van gerechtvaardigd

verzet mag de door de voor de verwerking verantwoordelijke persoon verrichte verwerking niet langer op deze gegevens betrekking hebben; [...]"

10 Artikel 28 van die richtlijn, met als opschrift 'Toezichthoudende autoriteit', luidt als volgt:

"1. Elke lidstaat bepaalt dat een of meer autoriteiten worden belast met het toezicht op de toepassing op zijn grondgebied van de ter uitvoering van deze richtlijn door de lidstaten vastgestelde bepalingen.

[...]"

3. Elke toezichthoudende autoriteit beschikt met name over:

- onderzoeksbevoegdheden, zoals het recht van toegang tot gegevens die het voorwerp vormen van een verwerking en het recht alle inlichtingen in te winnen die voor de uitoefening van haar toezichtstaak noodzakelijk zijn;
- effectieve bevoegdheden om in te grijpen, zoals bij voorbeeld [...] de bevoegdheid om afscherming, uitwissing of vernietiging van gegevens te gelasten, dan wel een verwerking voorlopig of definitief te verbieden [...]"

[...]"

Tegen beslissingen van de toezichthoudende autoriteit kan beroep bij de rechter worden aangekend.

4. Een ieder kan in eigen persoon of door middel van een vereniging die als zijn vertegenwoordiger optreedt bij elke toezichthoudende autoriteit een verzoek indienen met betrekking tot de bescherming van zijn rechten en vrijheden in verband met de verwerking van persoonsgegevens. Hij wordt van het gevolg dat daaraan wordt gegeven in kennis gesteld. [...]"

Verordening (EU) 2016/679

11 Verordening (EU) 2016/679 van het Europees Parlement en de Raad van 27 april 2016 betreffende de bescherming van natuurlijke personen in verband met de verwerking van persoonsgegevens en betreffende het vrije verkeer van die gegevens en tot intrekking van richtlijn 95/46/EG (algemene verordening gegevensbescherming) (PB 2016, L 119, blz. 1) is volgens artikel 99, lid 2 ervan van toepassing met ingang van 25 mei 2018. Overeenkomstig artikel 94, lid 1, van deze verordening is richtlijn 95/46 met ingang van dezelfde datum ingetrokken.

12 Artikel 15 van de verordening heeft als opschrift 'Recht van inzage van de betrokkene' en luidt:

"1. De betrokkene heeft het recht om van de verwerkingsverantwoordelijke uitsluitend te verkrijgen over het al dan niet verwerken van hem betreffende persoonsgegevens en, wanneer dat het geval is, om inzage te verkrijgen van die persoonsgegevens [...]"

[...]"

3. De verwerkingsverantwoordelijke verstrekt de betrokkene een kopie van de persoonsgegevens die worden verwerkt. [...]"

4. Het in lid 3 bedoelde recht om een kopie te verkrijgen, doet geen afbreuk aan de rechten en vrijheden van anderen."

13 Artikel 23 van verordening 2016/679 draagt het opschrift 'Beperkingen' en bepaalt:

"1. De reikwijdte van de verplichtingen en rechten als bedoeld in de artikelen 12 tot en met 22 [...] kan, voor zover de bepalingen van die artikelen overeenstemmen met de rechten en verplichtingen als bedoeld in de artikelen 12 tot en met 20, worden beperkt door middel van Unierechtelijke of lidstaatrechtelijke bepalingen die op de verwerkingsverantwoordelijke of de verwerker van toepassing zijn, op voorwaarde dat die beperking de wezenlijke inhoud van de grondrechten en fundamentele vrijheden onverlet laat en in een democratische samenleving een noodzakelijke en evenredige maatregel is ter waarborging van:

[...]"

e) andere belangrijke doelstellingen van algemeen belang van de Unie of van een lidstaat, met name een belangrijk economisch of financieel belang van de Unie of van een lidstaat, met inbegrip van monetaire, budgettaire en fiscale aangelegenheden, volksgezondheid en sociale zekerheid;

[...]"

i) de bescherming van de betrokkene of van de rechten en vrijheden van anderen;

[...]"

Iers recht

14 De Data Protection Act 1988 (wet van 1988 betreffende de gegevensbescherming), zoals gewijzigd bij de Data Protection (Amendment) Act 2003 (wet van 2003 tot de wijziging van de wet betreffende de gegevensbescherming) (hierna: 'wet gegevensbescherming'), strekt ertoe richtlijn 95/46 om te zetten in de Ierse rechtsorde. Artikel, lid 1, van deze wet definieert het begrip 'persoonsgegevens' als volgt:

"gegevens met betrekking tot een levende persoon die is of kan worden geïdentificeerd aan de hand van ofwel de betrokken gegevens ofwel gegevens gecombineerd met andere inlichtingen die in het bezit van de voor de verwerking van de gegevens verantwoordelijke zijn of kunnen komen."

15 Artikel 4 van de wet gegevensbescherming regelt het recht op toegang en bepaalt in lid 6, dat specifiek betrekking heeft op verzoeken om toegang tot examenresultaten, het volgende:

"a) Een verzoek van een persoon op grond van lid 1 van dit artikel met betrekking tot de resultaten van een door hem afgelegd examen, wordt voor de toepassing van dit artikel geacht te zijn gedaan op

- i) de datum van de eerste bekendmaking van de examenresultaten, of
- ii) de datum van het verzoek, waarbij de meest recente datum daarvan geldt; [...]
- b) Voor de toepassing van dit artikel wordt onder 'examen' verstaan iedere procedure om iemands kennis, intelligentie, vaardigheid of talent vast te stellen aan de hand van diens resultaten in een test, werkstuk of andere activiteit."

16 Artikel 6 van de wet gegevensbescherming voorziet in het recht op rectificatie en uitwissing van persoonsgegevens waarvan de verwerking niet overeenstemt met deze wet.

17 Artikel 10, lid 1, onder b), i), van de wet gegevensbescherming verplicht de DPC een klacht te onderzoeken 'behoudens indien hij van oordeel is dat deze lichtzinnig of vexatoir is'.

Hoofdgeding en prejudiciële vragen

18 Nowak was als stagiair-accountant geslaagd voor het examen van accountancy niveau 1 en voor drie examens van niveau 2, georganiseerd door het Institute of Chartered Accountants of Ireland (beroepsorganisatie van de accountants/belastingadviseurs in Ierland; hierna: 'CAI'). Hij was daarentegen niet geslaagd voor het examen 'Strategic Finance and Management Accounting' waarin het kandidaten toegestaan was documenten te gebruiken (openboekexamen).

19 Nadat Nowak in de herfst van 2009 voor de vierde maal niet was geslaagd voor dit examen diende hij eerst een klacht in ter betwisting van dit examenresultaat. Nadat deze klacht in maart 2010 werd verworpen diende hij in mei 2010 op grond van artikel 4 van de wet gegevensbescherming een verzoek in om toegang te verkrijgen tot alle hem betreffende persoonsgegevens waarover het CAI beschikte.

20 Het CAI stuurde Nowak bij brief van 1 juni 2010 zeventien documenten toe maar weigerde diens schriftelijk examenwerk vrij te geven, met als argument dat dit geen persoonsgegevens in de zin van de wet gegevensbescherming bevatte.

21 Nowak richtte zich daarop tot de DPC om de gegrondheid te betwisten van de reden die was verstrekt voor de weigering zijn examenwerk vrij te geven. De DPC antwoordde in juni 2010 per e-mail dat 'in het algemeen [wat gegevensbescherming betreft] geen rekening wordt gehouden met schriftelijk examenwerk [...] omdat het hierbij doorgaans niet om persoonsgegevens gaat'.

22 Op dit antwoord volgde verdere briefwisseling tussen Nowak en de DPC, die op 1 juli 2010 werd beëindigd toen Nowak een formele klacht indiende.

23 De DPC informeerde Nowak per e-mail van 21 juli 2010 dat hij, na onderzoek van het dossier, geen materiële inbreuk op de wet gegevensbescherming had kunnen vaststellen en dat hij op grond van artikel 10, lid 1, onder b), i), van deze wet, waarin sprake is van lichtzinnige of vexatoire klachten,

had besloten om Nowak's klacht niet te behandelen. De e-mail vermeldde bovendien dat de documenten waarvoor Nowak zijn 'recht op rectificatie' wenste uit te oefenen, 'geen persoonsgegevens [waren] waarop artikel 6 van de wet gegevensbescherming van toepassing is'.

24 Nowak heeft tegen deze beslissing beroep ingesteld bij de Circuit Court (regionale rechter in eerste aanleg, Ierland). Deze verklaarde het beroep niet-ontvankelijk op grond dat er bij afwezigheid van behandeling van de klacht door de DPC geen beslissing was waartegen beroep kon worden ingesteld. Subsidiar verklaarde de rechter het beroep ongegrond, aangezien het examenwerk geen persoonsgegevens vormde.

25 Tegen dit arrest van de Circuit Court heeft Nowak hoger beroep ingesteld bij de High Court (rechter in eerste aanleg, Ierland), die dat arrest heeft bevestigd. De beslissing van de High Court werd nadien zelf ook bevestigd door de Court of Appeal (rechter in tweede aanleg, Ierland). De Supreme Court (hoogste rechterlijke instantie, Ierland) heeft de hogere voorziening tegen het arrest van de Court of Appeal toegestaan en het beroep van Nowak tegen de beslissing van de DPC ontvankelijk verklaard.

26 Omdat de Supreme Court niettemin twijfels heeft met betrekking tot de vraag of een examenwerk een persoonsgegeven in de zin van richtlijn 95/46 betreft, heeft zij de behandeling van de zaak geschorst en het Hof verzocht om een prejudiciële beslissing over de volgende vragen:

"1) Kunnen gegevens die in of als antwoorden door een kandidaat tijdens een beroepsexamen worden opgeschreven persoonsgegevens zijn in de zin van richtlijn 95/46?

2) Indien het antwoord op vraag 1 luidt dat alle of sommige van dergelijke gegevens persoonsgegevens kunnen zijn in de zin van richtlijn 95/46, welke factoren zijn dan relevant om te bepalen of in een gegeven geval een examenwerk een persoonsgegeven vormt en welk gewicht dient dan aan deze factoren te worden toegekend?"

Beantwoording van de prejudiciële vragen

27 Met zijn vragen, die samen dienen te worden behandeld, wenst de verwijzende rechter in wezen te vernemen of artikel 2, onder a), van richtlijn 95/46 aldus moet worden uitgelegd dat, in omstandigheden als die in het hoofdgeding, de door een kandidaat geformuleerde schriftelijke antwoorden op een beroepsexamen en de eventuele opmerkingen van de examinator bij deze antwoorden persoonsgegevens zijn in de zin van deze richtlijn.

28 In dit verband dient in herinnering te worden gebracht dat artikel 2, onder a), van richtlijn 95/46 persoonsgegevens definieert als 'iedere informatie betreffende een geïdentificeerde of identificeerbare natuurlijke persoon'. Volgens diezelfde bepaling '[wordt] als identificeerbaar [...] beschouwd een persoon die direct of indirect kan worden ge-

identificeerd, met name aan de hand van een identificatienummer of van een of meer specifieke elementen die kenmerkend zijn voor zijn of haar fysieke, fysiologische, psychische, economische, culturele of sociale identiteit’.

29 Vast staat dat een kandidaat voor een beroepsexamen een natuurlijke persoon is die ofwel direct kan worden geïdentificeerd aan de hand van zijn naam, ofwel indirect aan de hand van zijn identificatienummer, die beide zijn aangebracht op het examenwerk of op de omslag ervan.

30 Anders dan de DPC lijkt te betogen, is de vraag of de examinator de kandidaat al dan niet kan identificeren op het moment van de correctie en markering van het examenwerk irrelevant in dit verband.

31 Het is voor de kwalificatie van een gegeven als ‘persoonsgegevens’ in de zin van artikel 2, onder a), van richtlijn 95/46 immers niet vereist dat alle informatie aan de hand waarvan de betrokkene kan worden geïdentificeerd bij een en dezelfde persoon berust (arrest van 19 oktober 2016, *Breyer*, C-582/14, EU:C:2016:779, punt 43 (NJ 2017/392, m.nt. E.J. Dommering; *red.*)). Bovendien is het zo dat indien de examinator de identiteit van de kandidaat niet kent op het moment van de markering van de door de kandidaat verstrekte examenantwoorden, de instantie die het examen organiseert – in casu de CAI – wel degelijk over de nodige informatie beschikt die deze instantie toelaat om de kandidaat zonder problemen of twijfels te identificeren aan de hand van het identificatienummer dat op zijn examenwerk of op de omslag ervan is aangebracht, en om zijn antwoorden aan hem toe te schrijven.

32 Nagegaan moet evenwel worden of de door een kandidaat geformuleerde schriftelijke antwoorden op een beroepsexamen en de eventuele opmerkingen van de examinator bij deze antwoorden ‘informatie’ betreffende deze kandidaat vormen in de zin van artikel 2, onder a), van richtlijn 95/46.

33 Zoals het Hof reeds heeft vastgesteld is de werkingssfeer van richtlijn 95/46 zeer ruim en zijn de daarin bedoelde persoonsgegevens van uiteenlopende aard (arrest van 7 mei 2009, *Rijkeboer*, C-553/07, EU:C:2009:293, punt 59 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

34 Het gebruik van de woorden ‘iedere informatie’ in de definitie van het begrip ‘persoonsgegevens’ in artikel 2, onder a), van richtlijn 95/46 wijst er immers op dat het de bedoeling van de Uniewetgever was om een ruime betekenis te geven aan dit begrip, dat niet beperkt is tot gevoelige of persoonlijke informatie maar zich potentieel uitstrekt tot elke soort informatie, zowel objectieve informatie als subjectieve informatie onder de vorm van meningen of beoordelingen, op voorwaarde dat deze informatie de betrokkene ‘betreft’.

35 Deze laatste voorwaarde is vervuld wanneer die informatie wegens haar inhoud, doel of gevolg gelieerd is aan een bepaalde persoon.

36 Zoals Nowak, de Tsjechische, de Helleense, de Hongaarse, de Oostenrijkse en de Portugese re-

gering alsook de Europese Commissie in wezen hebben aangevoerd, vormen de door een kandidaat op een beroepsexamen geformuleerde schriftelijke antwoorden voor hem dergelijke persoonsgebonden informatie.

37 Om te beginnen weerspiegelt de inhoud van deze antwoorden namelijk het niveau van de kennis en de vaardigheden van de kandidaat op een welbepaald gebied, en eventueel ook zijn gedachtegang, oordeel en kritische geest. Bij een schriftelijk examen verstrekken de antwoorden bovendien kalligrafische inlichtingen.

38 Vervolgens heeft het verzamelen van de voormelde antwoorden tot doel een evaluatie te maken van de beroepsbekwaamheden van de kandidaat en diens geschiktheid om het betrokken beroep uit te oefenen.

39 Tot slot kan het gebruik van deze informatie, dat met name leidt tot het al dan niet slagen van de kandidaat voor het betrokken examen, gevolgen hebben voor zijn rechten en belangen, aangezien het bijvoorbeeld zijn kansen om in aanmerking te komen voor het gewenste beroep of de gewenste functie kan bepalen of beïnvloeden.

40 De vaststelling dat de door een kandidaat geformuleerde schriftelijke antwoorden op een beroepsexamen informatie betreffende deze kandidaat vormen vanwege hun inhoud, doel of gevolg, geldt trouwens evenzeer waar het, zoals in casu, over een openboekexamen gaat.

41 Zoals de advocaat-generaal in punt 24 van haar conclusie heeft opgemerkt, strekt elk examen er immers toe de individuele prestaties van een specifieke persoon, te weten de kandidaat, vast te stellen en te documenteren, en niet om gegevens te verzamelen die losstaan van deze persoon, zoals met name bij een representatieve enquête.

42 Wat de opmerkingen van de examinator bij de examenantwoorden van de kandidaat betreft, moet worden vastgesteld dat deze, net als de antwoorden van de kandidaat, informatie betreffende deze laatste vormen.

43 De strekking van de opmerkingen van de examinator geeft immers zijn mening of beoordeling weer betreffende de individuele prestaties van de kandidaat tijdens het examen, en meer bepaald betreffende diens kennis en vaardigheden op het betrokken gebied. Die opmerkingen hebben overigens juist tot doel om de evaluatie door de examinator van de prestaties van de kandidaat vast te leggen, en kunnen voor deze laatste effecten sorteren, zoals in punt 40 van dit arrest is uiteengezet.

44 Dat de opmerkingen van de examinator bij de door de kandidaat geformuleerde examenantwoorden tevens informatie betreffende de examinator zelf opleveren, doet niet af aan de vaststelling dat deze opmerkingen informatie vormen die, vanwege hun inhoud, doel en gevolg, gelieerd is aan die kandidaat.

45 Eenzelfde informatie kan namelijk meerdere natuurlijke personen betreffen en voor hen een persoonsgegeven vormen in de zin van artikel 2, on-

der a), van richtlijn 95/46, op voorwaarde dat deze personen geïdentificeerd of identificeerbaar zijn.

46 Bovendien mag de kwalificatie als persoonsgegevens van de door de kandidaat op een beroepsexamen geformuleerde schriftelijke antwoorden en van de eventuele opmerkingen van de examinator bij deze antwoorden, anders dan de DPC en de Ierse regering aanvoeren, niet worden beïnvloed door de omstandigheid dat de kandidaat door die kwalificatie in beginsel volgens artikel 12, onder a) en b), van richtlijn 95/46 recht op toegang en op rectificatie verkrijgt.

47 In dit verband moet er allereerst aan worden herinnerd dat, zoals de Commissie ter terechtzitting heeft aangegeven, tal van de in richtlijn 95/46 vastgelegde beginselen en waarborgen gepaard gaan met die kwalificatie en daaruit voortvloeien.

48 Zo blijkt namelijk uit overweging 25 van richtlijn 95/46 dat de in de richtlijn vastgelegde beginselen inzake bescherming enerzijds tot uiting komen in de verplichtingen die aan degenen die de verwerkingen uitvoeren worden opgelegd, welke verplichtingen met name betrekking hebben op de kwaliteit van de gegevens, de technische beveiliging, de aanmelding bij de toezichthoudende autoriteit en de omstandigheden waarin de verwerking kan worden uitgevoerd, en anderzijds in het feit dat aan personen wier gegevens het voorwerp van verwerkingen zijn, het recht wordt verleend om daarvan in kennis te worden gesteld, tot die gegevens toegang te krijgen, de rectificatie ervan te verlangen en zelfs om zich in bepaalde omstandigheden tegen verwerking te verzetten.

49 Bijgevolg zou het niet-kwalificeren als 'persoonsgegevens' van informatie betreffende een kandidaat die vervat zit in zijn antwoorden op een beroepsexamen en in de opmerkingen van de examinator bij deze antwoorden, die informatie volledig onttrekken aan de bescherming van de beginselen en waarborgen inzake persoonsgegevens, meer bepaald aan de in de artikelen 6 en 7 neergelegde beginselen betreffende de kwaliteit van die gegevens en de toelaatbaarheid van hun verwerking, alsook aan de in de artikelen 12 en 14 van die richtlijn voorziene rechten van toegang, rectificatie en verzet van de betrokkene en aan het toezicht dat de toezichthoudende autoriteit uitoefent krachtens artikel 28 van de voornoemde richtlijn.

50 Bovendien staat vast dat, zoals de advocaat-generaal in punt 26 van haar conclusie heeft opgemerkt, een examenkandidaat op basis van de bescherming van zijn privésfeer een gerechtvaardigd belang heeft om zich te kunnen verzetten tegen de verwerking van zijn examenantwoorden en van de opmerkingen van de examinator bij deze antwoorden buiten de examenprocedure om, en in het bijzonder tegen mededeling aan derden of publicatie ervan, zonder zijn toestemming. Evenzo is de instantie die het examen organiseert als verantwoordelijke voor de verwerking gehouden ervoor te zorgen dat die antwoorden en opmerkingen op zo-

danige wijze worden bewaard dat derden er geen onrechtmatige toegang toe hebben.

51 Voorts dient te worden vastgesteld dat de rechten van toegang en van rectificatie waarin artikel 12, onder a) en b), van richtlijn 95/46 voorziet, ook gerechtvaardigd kunnen zijn met betrekking tot de door de kandidaat geformuleerde schriftelijke antwoorden op een beroepsexamen en op de eventuele opmerkingen van de examinator hierbij.

52 Stellig staat het in artikel 12, onder b), van richtlijn 95/46 voorziene recht op rectificatie een kandidaat vanzelfsprekend niet toe om 'foute' antwoorden achteraf te 'rectificeren'.

53 Zoals uit artikel 6, lid 1, onder d), van richtlijn 95/46 blijkt, moeten de nauwkeurigheid en de volledigheid van persoonsgegevens immers worden beoordeeld uitgaande van de doeleinden waarvoor zij worden verzameld. Bij examenantwoorden van een kandidaat bestaat dit doel erin het niveau van de kennis en de vaardigheden van de kandidaat te evalueren op de datum van het examen. Dat niveau blijkt juist uit eventuele fouten in zijn antwoorden. Dergelijke fouten zijn echter geenszins onnauwkeurigheden in de zin van richtlijn 95/46 die aanleiding zouden geven tot een recht op rectificatie krachtens artikel 12, onder b) van deze richtlijn.

54 Het is evenwel denkbaar dat zich situaties voordoen waarin de examenantwoorden van een kandidaat en de opmerkingen van de examinator bij deze antwoorden onnauwkeurig zijn in de zin van artikel 6, lid 1, onder d), van richtlijn 95/46 omdat, bijvoorbeeld, examenkopieën per vergissing zijn verwisseld zodat de antwoorden van een andere kandidaat zijn toegerekend aan de betrokken kandidaat, of omdat een deel van de examenbladen met inbegrip van antwoorden van deze kandidaat verloren is gegaan zodat deze antwoorden onvolledig zijn, of nog omdat de eventuele opmerkingen van de examinator diens evaluatie van de antwoorden van de betrokken kandidaat niet correct weergeven.

55 Het is trouwens niet uitgesloten, zoals de advocaat-generaal in punt 37 van haar conclusie heeft opgemerkt, dat een kandidaat op grond van artikel 12, onder b), van richtlijn 95/46 het recht heeft om de voor de verwerking verantwoordelijke te verzoeken om zijn examenantwoorden en de opmerkingen van de examinator bij deze antwoorden na verloop van een zekere periode uit te wissen, dat wil zeggen te vernietigen. Artikel 6, lid 1, onder e), van deze richtlijn bepaalt immers dat de persoonsgegevens – in een vorm die het mogelijk maakt de betrokkenen te identificeren – in beginsel niet langer mogen worden bewaard dan voor de verwezenlijking van de doeleinden waarvoor zij worden verzameld of vervolgens worden verwerkt, noodzakelijk is. Rekening houdend met het doel van de examenantwoorden van een kandidaat en de opmerkingen van de examinator bij deze antwoorden, lijkt de bewaring ervan in een vorm die het mogelijk maakt de kandidaat te identificeren a priori niet langer nodig zodra de examenprocedure definitief is afgesloten

en er in deze procedure geen betwisting meer mogelijk is zodat die antwoorden en opmerkingen hun bewijskracht dan hebben verloren.

56 Aangezien de door een kandidaat geformuleerde schriftelijke antwoorden op een beroepsexamen en de eventuele opmerkingen van de examinator bij deze antwoorden aldus kunnen worden getoetst op inzonderheid hun nauwkeurigheid en de noodzaak om te worden bewaard in de zin van artikel 6, lid 1, onder d) en e), van richtlijn 95/46, alsook het voorwerp kunnen uitmaken van een rectificatie of uitwissing uit hoofde van artikel 12, onder b), van de richtlijn, moet worden vastgesteld dat het verlenen van een recht op toegang tot die antwoorden en opmerkingen krachtens artikel 12, onder a), van deze richtlijn, het doel van die richtlijn dient, dat erin bestaat de bescherming te garanderen van het recht op persoonlijke levenssfeer van de kandidaat in verband met de verwerking van zijn persoonsgegevens (zie, a contrario, arrest van 17 juli 2014, *YS e.a.*, C-141/12 en C-372/12, EU:C:2014:2081, punten 45 en 46), ongeacht of die kandidaat een dergelijk recht op toegang heeft krachtens de op de examenprocedure van toepassing zijnde nationale wetgeving.

57 In dit verband zij eraan herinnerd dat de bescherming van het grondrecht op eerbiediging van het privéleven onder meer inhoudt dat elke natuurlijke persoon zich ervan kan vergewissen dat zijn persoonsgegevens nauwkeurig zijn en rechtmatig worden verwerkt. Zoals uit overweging 41 van richtlijn 95/46 blijkt, beschikt de betrokkene, teneinde de nodige controles te kunnen verrichten, volgens artikel 12, onder a), van deze richtlijn over het recht om toegang te verkrijgen tot de hem betreffende gegevens die het voorwerp van een verwerking vormen. Dit recht op toegang is met name noodzakelijk om de betrokkene toe te laten om in voorkomend geval van de verwerkingsverantwoordelijke de rectificatie, uitwissing of afscherming van die gegevens te verkrijgen, en bijgevolg het in artikel 12, onder b), van die richtlijn bedoelde recht uit te oefenen (arrest van 17 juli 2014, *YS e.a.*, C-141/12 en C-372/12, EU:C:2014:2081, punt 44 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

58 Tot slot moet enerzijds worden vastgesteld dat de rechten van toegang en van rectificatie die aan artikel 12, onder a) en b), van richtlijn 95/46 kunnen worden ontleend, zich niet uitstrekken tot de examenvragen, aangezien deze als zodanig geen persoonsgegevens van de kandidaat vormen.

59 Anderzijds voorzien zowel richtlijn 95/46 als verordening 2016/679, die de richtlijn vervangt, in bepaalde beperkingen van die rechten.

60 Zo kunnen de lidstaten krachtens artikel 13, lid 1, onder g), van richtlijn 95/46 wettelijke maatregelen treffen ter beperking van de reikwijdte van de onder meer in artikel 6, lid 1, en artikel 12 van die richtlijn bedoelde rechten en plichten, indien dit noodzakelijk is ter vrijwaring van de rechten en vrijheden van anderen.

61 Artikel 23, lid 1, onder e), van verordening 2016/679 breidt de lijst van beperkingsgronden, die

thans in artikel 13, lid 1, van richtlijn 95/46 is opgenomen, uit met 'andere belangrijke doelstellingen van algemeen belang van de Unie of van een lidstaat'. Bovendien bepaalt artikel 15 van verordening 2016/679, dat het recht van inzage van de betrokkene regelt, in lid 4 ervan dat het recht om een kopie te verkrijgen van de persoonsgegevens geen afbreuk mag doen aan de rechten en vrijheden van anderen.

62 Gelet op een en ander moet op de gestelde vragen worden geantwoord dat artikel 2, onder a), van richtlijn 95/46 aldus moet worden uitgelegd dat, in omstandigheden als die van het hoofdgeding, de door de kandidaat geformuleerde schriftelijke antwoorden op een beroepsexamen en de eventuele opmerkingen van de examinator bij deze antwoorden, persoonsgegevens in de zin van die bepaling vormen.

Het Hof (Tweede kamer) verklaart voor recht: [zie *curatieve kop*].

Noot

1. 'U bent gezakt'. Zelden zullen leerlingen die dit droeve bericht per telefoon ontvangen hebben, zich hebben gerealiseerd dat de examinerende instantie hun op dat moment inzage gaf in een door deze bewerkt persoonsgegeven. Toch is dat de strekking van deze uitspraak. Peter Nowak had in Ierland inzage gevraagd van een verbeterde kopie van het door hem afgelegde schriftelijke accountantsexamen, waarvoor hij vier keer was gezakt, maar die inzage was hem geweigerd omdat de Ierse data-autoriteit tot wie hij zich ter ondersteuning had gewend (en daarna de Ierse feitelijke rechters) van mening waren dat de examenantwoorden geen persoonsgegevens in de zin van Richtlijn 95/46/EG vormden. Dit is eigenlijk het omgekeerde probleem van het 'dynamische persoonsgegeven': dat is een gegeven dat op zich zelf nog geen tot een persoon herleidbaar gegeven is, maar kan dat wel worden in combinatie met andere gegevens. Als die combinatie zonder al te veel moeite en kosten kan worden gemaakt is het toch een persoonsgegeven (HvJ EU 19 oktober 2016, C-582/14 (*Breyer*), NJ 2017/392, m.nt. E.J. Dommering; het criterium staat met zoveel woorden in overweging 26 – art. 4 onder 1 – van de considerans van de AVG-verordening 2016/679/EU, *PbEU* 2016, L 119 e.v.). Hier gaat het dus om ogenschijnlijk objectieve gegevens die een persoonlijke kleur krijgen in combinatie met een persoon. Het HvJ EU past het *Breyer*-criterium toe om vast te stellen of het examengegeven voldoende identificeerbaar was (de 2^e t/m 4^e r.o.). Dat is zo omdat Nowak's naam en identificatienummer op het stuk stonden. Daarmee was het stuk wel tot de persoon herleidbaar geworden, maar was de vraag nog niet beantwoord of de 'door de kandidaat geformuleerde antwoorden op een beroepsexamen en de eventuele opmerkingen van de examinator bij deze antwoorden 'informatie' betreffende deze kandidaat vormen in de zin van art. 2 onder a) Richtlijn

95/46/EG' ('iedere informatie betreffende een identificeerbare persoon'; thans in art. 4 onder 1 van de AVG; hoewel de Nederlandse vertaling van de richtlijn en de verordening niet gelijklopend is staat er in de Engelse tekst in beide gevallen hetzelfde: 'any information relating to'). Het gaat nu dus om de vraag of de contextuele informatie in relatie tot een persoonsgegeven zelf ook een persoonsgegeven wordt.

2. Het HvJ EU en de A-G knippen in deze benadering het begrip 'persoonsgegeven' op in twee stukken: gegevens die de persoon 'identificeren' en 'informatie betreffende' de geïdentificeerde persoon. Uit de definitie van de wettekst volgt die splitsing niet. Strikt genomen is 'identificerende informatie' (bijvoorbeeld iemands naam of zijn kleur haar) ook informatie 'betreffende de persoon'. In veel gevallen is het ook voldoende, bijvoorbeeld bij een identiteitspapier. Maar in veel gevallen gaat het natuurlijk om meer en dan is het wel praktisch om een verschil te maken tussen de identificatie van de persoon en de informatie betreffende de geïdentificeerde. Het leidt wel tot een aanzienlijke uitbreiding van het begrip 'persoonsgegeven', omdat alle informatie in de context van de geïdentificeerde persoon een persoonsgegeven kan worden. Het vergroot ook de kans op conflicterende aanspraken, zoals ik hierna zal laten zien.

3. Het Hof en de A-G oordelen dat de antwoorden op de examenvragen de persoon Nowak betreffen omdat het examen a. het (subjectieve) kennisniveau van de kandidaat weerspiegelt en (eventueel) ook zijn manier van denken, b. tot doel heeft een evaluatie te maken van zijn beroepsbekwaamheid en geschiktheid voor een functie, en c. het al dan niet slagen voor een examen gevolgen kan hebben voor de rechten en belangen van de kandidaat in zijn verdere loopbaan. Het criterium is dus: inhoud, doel en gevolg. Het Hof sluit hier aan bij het advies 4/2007 van de Artikel 29 Werkgroep (voluit: De Groep voor de Bescherming van Personen in verband met de verwerking van Persoonsgegevens, opgericht bij Richtlijn 95/46/EG van het Europees Parlement en de Raad van 24 oktober 1995), p. 10 e.v., al gebruikt het Hof de drie elementen die de werkgroep als *alternatieve* criteria formuleerde, mijns inziens *cumulatief* (maar helemaal duidelijk is het arrest op dit punt niet). Tot deze aan de persoon van de examinandus gerelateerde informatie behoren ook de opmerkingen van de examinator. Deze betreffen immers: inhoud (beoordeling van het niveau), doel (kan de kandidaat met de gegeven antwoorden slagen?), en gevolg (op grond van het oordeel van de examinator zakt of slaagt de kandidaat). De beoordeling moet wel concreet zijn (dus een persoonsgegeven van de kandidaat in de analyse 'verwerken'), omdat een abstracte analyse *naar aanleiding van een* persoonsgegeven er weer buiten valt, zoals het HvJ EU in 2014 bij een asielaanvraag besliste (HvJ EU 17 juli 2014, gevoegde zaken C-141/12 en C-372/12, overweging 48). Maar dan komt het: 'Dat de opmerkingen van de examinator bij de door de kandidaat geformuleerde examenantwoorden te-

vens informatie betreffende de examinator opleveren, doet niet af aan de vaststelling dat deze opmerkingen informatie vormen die, vanwege inhoud, doel en gevolg, gelieerd is aan de kandidaat. Eenzelfde informatie kan namelijk meerdere natuurlijke personen betreffen en voor hen persoonsgegeven zijn op voorwaarde dat zij geïdentificeerd of identificeerbaar zijn.' Eén gegeven kan dus meer persoonsgegevens zijn: hier wordt het, wat ik noem, 'multipersoonsgegeven' geboren. Dat vloeit ook voort uit het onderscheid tussen 'identificatie' en 'informatie' betreffende de geïdentificeerde (identificerend: 'Jan en Piet hebben dezelfde achternaam omdat zij broers zijn', en betreffende: 'en hebben allebei rechten gestudeerd').

4. Dat de kandidaat daarmee een inzage- en rectificatierecht van de examens verkrijgt kan daar niet aan afdoen. Die rechten zijn niet bedoeld om alsnog de juiste antwoorden in te vullen (zoals enige interveniënten in de procedure hadden betoogd), maar alleen om te beoordelen of het examen zoals het is afgelegd juist is weergegeven. Het kan de betrokkene bovendien een middel verschaffen een bepaalde beoordeling van een antwoord ter discussie te stellen. Bovendien kunnen deze rechten worden aangewend om de examenresultaten na een zekere periode te wissen ('het recht om vergeten te worden', thans art. 17 AVG). Daarnaast geeft, aldus het Hof, (thans) art. 23 lid 1 onder e en i de lidstaten het recht om redenen van algemeen belang en ter bescherming van (fundamentele) rechten van anderen het inzage- en correctierecht te beperken. Art. 15 lid 4 AVG biedt ook, alweer volgens het Hof, de mogelijkheid de afgifte van een kopie persoonsgegeven te weigeren in het belang van fundamentele rechten van derden (In Nederland art. 41 Uitvoeringswet Algemene Verordening Gegevensbescherming van 16 mei 2018). Op deze beperkingen van het inzage- en correctierecht, die het Hof in zijn overwegingen meeneemt, kom ik hierna terug.

5. De vraag hoe breed het inzage/rectificatierecht is en wat de 'informatie betreffende een persoon' is, kwam in Nederland aan de orde in de *Dexia*-zaken (HR 29 juni 2007, NJ 2007/638 en NJ 2007/639, m.nt. E.J. Dommering). Toen ging het om de uitleg van het begrip 'bestand' dat richtlijn (art. 2 sub c) en AVG (art. 4 onder 6) definiëren als 'elk gestructureerd geheel van persoonsgegevens dat volgens bepaalde criteria toegankelijk is'. Dat werd ruim uitgelegd. (zie ook het HvJ EU dat in zijn arrest van 10 juli 2018, C-25/17 eveneens een ruime uitleg geeft aan dit begrip). De problematiek lijkt me dezelfde: hoeveel in een bestand is qua inhoud, doel en gevolg persoonsgegeven en hoeveel is dat niet? Daarbij kunnen dus ook beoordelingen die door het bedrijf of de instelling, die het bestand hebben aangelegd, van de gegevens van de klanten zijn gemaakt onder het begrip 'persoonsgegeven' vallen als die analyses niet algemeen maar tot de persoon herleidbaar zijn, en kan eenzelfde bestand persoonsgegevens herleidbaar tot verschillende personen bevatten. Dat vergt wel close reading van de bestanden, en

het zou me niet verbazen als de 'controllers' (mede naar aanleiding van dit arrest) de bestanden zo gaan inrichten dat de verschillende persoonsgegevens en de beoordelingen zoveel mogelijk gescheiden zijn. Maar lastig wordt dat wel: dan zou je bijvoorbeeld van vergaderingen waar twintig personen zijn twintig verschillende notulen moeten gaan maken, en alle reacties van de aanwezigen over en weer nauwkeurig moeten gaan redigeren.

6. De tweedeling tussen identificatie en informatie betreffende een geïdentificeerd persoon kan conflicterende aanspraken scheppen, bijvoorbeeld in dit geval als de examiner bezwaar heeft tegen het inzage geven van zijn beoordeling aan de geëxamineerde. Wij kennen die situatie bij de Wob als een derde om privacy-redenen zich als belanghebbende tegen openbaarmaking van bepaalde informatie verzet. Waarschijnlijk moeten we de verwijzing door het Hof naar (thans) art. 15 en 23 AVG zo opvatten dat er een conflict van rechten kan ontstaan dat de rechter moet beslissen, maar of de artikelen daarvoor een voldoende basis verschaffen moet worden afgewacht. Want als informatie meer personen betreft, waarom zou dan één van die personen een betere aanspraak hebben dan de andere? Het alternatief is dat dit een soort mede-eigendom wordt waar je alleen met toestemming van de andere rechthebbende over mag 'beschikken'.

7. Voorts zie ik bij de verdere ontwikkeling van de 'data-economie' waar bedrijven als Facebook miljarden aan verdienen nog wel andere vragen ontstaan. Dit bedrijf onderhoudt bestanden die volgens het contextcriterium qua inhoud, doel en gevolg informatie bevatten die inzicht geven in de voorkeuren van de abonnees met het doel om goederen en diensten te verkopen welke transacties hun rechten en verplichtingen kunnen beïnvloeden. Bovendien zijn het 'vrienden'-bestanden, zodat ieder bestand aan honderden personen is gerelateerd. De oude richtlijn en de AVG zonderen 'huishoudelijk gebruik' van persoonsgegevens van de werking van de regels uit (art. 2 lid 2 onder c AVG: 'gebruik door een natuurlijk persoon bij zuiver persoonlijk of huishoudelijk gebruik'), maar de datasubjecten van vandaag stellen hun persoonlijke 'adresboekjes' op een smartphone met een druk op de knop aan bedrijven als Facebook ter beschikking zodat die onder de regels van de verordening vallen. Kortom: de Facebookbestanden zijn multipersoonsgegevensbestanden met aan de persoon gerelateerde informatie over vrienden, voorkeuren, beoordelingen van derden en vice versa (groepsfoto's en video's, gesprekken, door Facebook geregistreerde gemeenschappelijke voorkeuren enz.). Hoe moeten we met die bestanden omgaan? Dat heeft verschillende kanten. Allereerst is daar het probleem van de 'dataportabiliteit'. De AVG voert in art. 20 namelijk de 'dataportabiliteit' in: het recht om je persoonsdossier mee te nemen naar een andere dienstverlener (zoals rekeningportabiliteit bij bankrekeningen en adresportabiliteit bij telecommunicatie). Wat valt daar onder en hoe is het gesteld met deze mul-

tipersoonsgegevensbestanden? Art. 20 lid 5 AVG zegt dat portabiliteit geen afbreuk mag doen aan 'de rechten en vrijheden van anderen'. De Artikel 29 Werkgroep heeft in haar advies uit 2017 (WP 242 rev 01) met richtlijnen over dataportabiliteit zich ook (p. 11 van het advies) met de conflicterende aanspraken op 'betreffende' informatie beziggehouden, en daarvoor allerlei praktische aanwijzingen gegeven, maar zich niet specifiek beziggehouden met het vraagstuk van het multipersoonsgegeven. Het lijkt mij een complicerende factor.

8. Een tweede vraagstuk dat verwant is aan de portabiliteit is dat vanuit het mededingingsrecht er een steeds duidelijker roep is om de datamarktmacht van bedrijven als Facebook aan te pakken door hen te verplichten (persoonlijke) data met marktpartijen te delen. Het mededingingsrecht kan dus als het ware portabiliteit afdwingen. Ik neem aan dat dit alleen kan door toepassing te geven aan de uitzonderingsbepalingen van art. 23 lid 1 onder e en i, en 15 lid 4 in combinatie met art. 20 lid 5 AVG. Maar of en hoe we die gaan toepassen is op dit moment onduidelijk.

9. In het algemeen zal het effect van het door dynamiek en context uitdijende begrip 'persoonsgegevens' afbakingsproblemen geven met andere juridische dataregels. Ik noem de op stapel staande verordening over het vrij verkeer van data (COM 2017, 495 final) die het begrip 'niet-persoonsgebonden gegevens' als toepassingscriterium hanteert alsof dat een vaste entiteit is. Een ander probleem vormt de aanstormende 'block chain'-technologie die gebaseerd is op gedistribueerde databanken die nauwkeurig het gedrag van personen 'binnen het systeem' monitoren.

E.J. Dommering